

STRATEGICKÉ POSTAVENÍ ČSSR

S vojenskostrategickým hodnocením českých zemí a slovenského území setkáváme se v mnohých dílech o československé historii. Všechna tato hodnocení mají však velmi obecný charakter. To je zaviněno zpravidla tím, že v rámci obecně historické tematiky situace Čech, Moravy a Slovenska se osvětluje na zcela konkrétním ozbrojeném konfliktu. Ačkoli tedy prozatím neexistuje ucelenější dílo, jež by ukazovalo úlohu a místo čs. území v ozbrojených zápasech celoevropského nebo alespoň středoevropského významu, přesto i ze zmíněných obecně historických pojednání můžeme získat řadu konkrétní pohledy na strategické postavení čs. území v minulých válkách i v současnosti.

Jeden takový pohled ukazuje, že již v době stěhování národů, v době Sámovy říše, Velkomoravské říše a později v době vzniku a upevňování Českého státu, plnilo toto území především úlohu spojovacího článku mezi jednotlivými evropskými oblastmi. Kvalita této úlohy byla jiná pokud šlo o spojení mezi východem a západem na jedné straně a mezi severem a jihem Evropy na druhé straně, a to jak v oblasti styků obchodních a kulturních, tak i v oblasti ozbrojeného střetnutí.

V době stěhování národů se pohybovaly kmeny a etnické skupiny v Evropě hlavně ve dvou základních směrech — na severu polskými a severoněmeckými nížinami, na jihu všeobecně podél toku Dunaje. Důvod je nutně spatřovat především v geografickém profilu Středoevropského prostoru, výrazně rozděleného masivem Karpat, českými a moravskými pohorími. Pro-

to také slovanské kmeny přicházely na nynější čs. území později a především z těchto dvou směrů, tj. ze severu Moravskou branou a podle řeky Labe, z jihu pak z uherských nížin podél řek Váhu a Moravy. Ačkoli tedy intenzita pohybu etnických skupin ve směru sever — jih a naopak byla podstatně menší, než intenzita pohybu východ — západ, přesto spojovací význam nynějšího čs. území a jmenovitě českých zemí byl v dané historické epoše mimořádně důležitý, neboť přes ně — a především přes moravské roviny — bylo nejvhodnější spojení mezi oblastmi Baltického moře, německými a polskými rovinami na severu a mezi Velkou Uherskou nížinou, Jaderským a Egejským mořem na jihu.

Při pronikání slovanských kmenů na západ zákonitě docházelo k ozbrojeným střetnutím s germánskými kmeny. K největší intenzitě těchto ozbrojených střetnutí docházelo v těch oblastech, kde byl nejsilnější etnický pohyb. Na severu to byly oblasti řeky Vesery, středního a dolního Labe, na jihu Malá uherská nížina, prostor Dolního Váhu, oblast dolního toku řeky Moravy a jejího soutoku s Dunajem a také území jižní Moravy. Ačkoli tedy dnešní čs. území nebylo v té době centrem ozbrojené činnosti (kromě jižní Moravy a jihozápadního Slovenska), přesto v celém průběhu oněch pěti-šesti století hrálo v politickém uspořádání střední Evropy důležitou úlohu. V této oblasti se odehrála velká ozbrojená střetnutí Sámova kmenového svazu s Avary, zde se rozhodovalo o osudu bojů s Maďary ve válkách vedených Velkomoravskou říší, na tomto teritoriu docházelo k rozhodujícím zápasům s vojenskými silami Východofrancké říše a

později Německé říše. S přihlédnutím k těmto historickým událostem lze však odpovědně soudit, že neintenzivnější vojenská činnost mezi germánskými a slovanskými kmeny, později pak mezi jejich státními útvary, probíhala většinou mimo dnešní čs. území.

Ani v dalším historickém období (11. — 18. století) strategické postavení Českého státu ve střední Evropě se nijak podstatně nezměnilo a uspořádání tehdejší Evropy výrazněji neovlivnilo. K rozhodujícím ozbrojeným střetnutím i nadále docházelo ve střední Evropě, především v Pobaltí a na území Uher. Český stát vedl války v tomto historickém období většinou s Německou říší, v nichž se sice řešily vztahy mezi německými císaři a českými králi, v nichž však současně Český stát obhájil samostatné a — na rozdíl od jiných území střední Evropy — nezávislé postavení.

Výjimku, jež měla vážné důsledky pro střední Evropu, tvoří spor Přemysla Otakara II s Rudolfem Habsburským o aipské země s dunajskou kotlinou. K ozbrojenému střetnutí došlo v Dolním Rakousku. Skončilo neúspěšně pro českého panovníka — na podunajský směr definitivně pronikl Habsburkové. Český stát — stejně jako předtím Sámova říše a Velkomoravská říše — se nedokázal v nížinné oblasti Moravského pole ubránit vojenskému tlaku Uhrů od východu a Habsburků od západu. Nedokázal udržet tuto důležitou evropskou křižovatku, otevírající vstupy do Velké uherské nížiny a zůstal nadále omezen na území Čech a Moravy.

Celkově však vojenskopolitický vývoj střední Evropy v první polovině našeho tisíciletí ukazuje na jistou strategickou izolovanost českých zemí. To je určitý historický paradox, vzhledem k těsné blízkosti velkých evropských obchodních a kulturních křižovatek a vzhledem k blízkosti důležitých vojenských směrů. Tuto jistou izolovanost nelze ovšem v žádném případě srovnávat se strategickou izolovaností jiných států, např. na Apeninském nebo Pyrenejském poloostrově, a to především proto, že geograficky náležely vždy k okrajovým evropským oblastem a vzhledem k tomu zůstávaly často stranou i při evropských mocenských střetnutích. Naproti tomu české země byly pravidelně ve větší nebo menší míře vtaženy do velkých evropských konfliktů; vždy však byly oblastí v ozbrojeném zápase druhořadou nebo jedním z vedlejších cílů. Výjimku netvoří ani období husitských válek. Ačkoli český národ vyvinul nezměrné vojenské úsilí, pro-

kázal na tehdejší dobu vysoké morální kvality a vojenské mistrovství, což mu umožnilo po řadu let porážet ozbrojené síly téměř celé katolické Evropy, přesto zápas Českého státu zůstal osamocen, jako by ani nešlo o oblast střední Evropy.

Průlomem do této izolovanosti bylo období vlády českého krále Jiřího z Poděbrad, jehož státnickému umění se podařilo podstatně zvýšit strategické postavení Českého státu, a to nejen ve středoevropských, ale prakticky v celoevropských rozměrech. Přitom je historicky zajímavé a pro současnost velmi poučné, že růstu strategického vlivu Českého státu na uspořádání evropských poměrů bylo dosaženo nikoli na bitevních, ale na diplomatických polích.

Zmíněné tvrzení naprosto neznamená, že období vlády Jiřího z Poděbrad bylo bez ozbrojených střetnutí. V začátku svého panování byl nucen ozbrojenou silou zasáhnout proti anarchii feudálních pánů, čímž upevnil vnitřní situaci státu, umožnil rozvoj nových společenských sil, zejména měšťanstva a začal budovat novou státní formu — centralizovanou národní monarchii. Tato státní forma měla význam nejen pro české země a jejich rozkvet, ale byla významným krokem i v mezinárodním měřítku, neboť šlo o budování státu nikoli na církevních, nýbrž na světských základech. To bylo také příčinou, proč Jiří z Poděbrad musel ozbrojenou mocí zasáhnout i proti zahraniční intervenci [viz vítězné boje uherským králem Matyášem r. 1469]. Tak již tehdy Český stát ukazoval cestu k budoucnosti států, osvobozených od církevního vlivu a spočívajících na národních principech.

Ačkoli vítězné ozbrojené boje s domácími i zahraničními odpůrci bezesporu přispěly k posílení strategického významu a váhy Českého státu v politickém vývoji Evropy v druhé polovině 15. století, přesto rozhodující vliv na tento vývoj měly diplomatické akce Jiřího z Poděbrad, jmenovitě jeho projekt organizace křesťanských států, jež by se ve svém mírovém společenství zavazovaly neřešit své případné spory válečným násilím a ve všem podlehlý ustanovením mezinárodního soudního dvora jako rozhodčí instituce.

Historický příklad Jiřího z Poděbrad je tedy nejen důkazem toho, že je považován za jednoho ze zakladatelů moderní diplomacie, že vybudoval pro Český stát dlouhodobou politickou koncepci, že potíral provincionalismus a usiloval o světovost, ale je současně důkazem toho, že strategické postavení státu je ve značné míře závislé i na politických a diplomatických schopnostech jeho vedoucích činitelů.

Teprve v 17. a 18. století, kdy ve střední Evropě se projevují tendence k formování velkých státních útvarů, jejichž strategická úloha by byla dána jejich polohou na křižovatkách hlavních evropských směrů „západ-východ“ a „sever-jih“, vzrůstá význam českomoravského prostoru a různé pokusy o jeho ovládnutí. Ve střední Evropě se postupně vytvářejí dvě vojensko-politická centra — Habsburská říše a Braniborsko. Začátkem tohoto procesu byla třicetiletá válka. Ačkoli vzájemné vztahy a zájmy válčících států byly velmi složité, přesto nelze nevidět, že válka začala na území Čech a Moravy, byla vedena ve střední Evropě a s cílem ovládnout střední Evropu. Výsledek války je charakteristický tím, že vestfálským mírem byly obětovány zájmy menších státních celků, posíleny ambice velkých států a Habsburkům — díky definitivnímu ovládnutí českomoravského prostoru — umožněno zorganizovat velký, stále centralizovanější státní útvar, ovládající mocensky střední Evropu až do doby nástupu vojenské moci Pruska. Třicetiletá válka je proto oprávněně prvním konfliktem, v němž ovládnutí dnešního čs. prostoru mělo mimořádné mocenské důsledky evropského významu.

Třicetiletá válka, války 18. století (slezská a sedmiletá, napoleonské války a válka rakousko-pruská r. 1866, nejsou již izolovanými konflikty a pomáhají k formování tří mocenských oblastí: v západní Evropě francouzské, později britsko-francouzské; ve střední Evropě rakouské, později německo-rakouské; ve východní Evropě ruské. Pokud mezi těmito mocenskými oblastmi docházelo v průběhu 18. a 19. století k ozbrojeným konfliktům, pak se to dělo převážně vždy na směrech východ-západ a naopak. Přitom k rozhodujícím bitvám, až na některé výjimky (Slavkov, Hradec Králové), docházelo mimo dnešní čs. území.

Pozoruhodnou skutečností tohoto historického období je postupné charakterizování směrů rozhodujících strategické činnosti. Ve střední Evropě ve směru „západ — východ“ jsou to směry: pobaltský, sársko-hesensko-sasko-slezský, hesensko-bavorsko-vídeňský. Z východní a jihovýchodní Evropy ve směru „východ — západ“ se rysují směry pobaltský, ukrajinsko-haličský, bělehradsko-budínsko-vídeňský. Ačkoli žádný z těchto směrů neprocházel nynějším čs. územím, přesto jeho význam (jmenovitě českomoravského prostoru) zůstal zachován, a to především proto, že byl prostorem důležitých strategických přesunů ze severních strategických směrů na jižní (podunajský) a naopak.

Dnešní čs. území však nezůstalo mimo oblast ozbrojeného řešení mocenských zápasů. Důkazem jsou bitvy u Slavkova v r. 1805 a u Hradce Králové v r. 1866. Přitom jejich význam pro uspořádání evropských poměrů je značně odlišný. Zatímco bitva u Slavkova byla velkou nejen svým vojenským, ale také politickým významem a měla skutečný vliv na řešení celoevropských otázek, bitva u Hradce Králové byla vyvrcholením prusko-rakouské války, v níž rakouská monarchie byla sice poražena, avšak udržení českomoravského prostoru zůstala i nadále velkým státem střední Evropy.

Jaké dílčí závěry o vojenskostrategickém významu čs. území vyplývají z vojensko-politického vývoje v 17. — 19. století?

Ozbrojená střetnutí v Evropě, jmenovitě pak ve střední Evropě, vzhledem k rozmístění velmocenských oblastí a geografické konfiguraci koncentrují se na směry „západ — východ“, převážně mimo čs. území. Geograficky smíšený ráz čs. území, tj. na západě stará Česká vysočina, výrazně oddělená od sousedních oblastí horskými hřbety, na východě mladé Karpaty a mezi oběma moravské roviny, je příčinou toho, že území Slovenska je součástí jižního strategického středoevropského směru, ovšem s velmi nízkou intenzitou ozbrojené činnosti zatímco v českých zemích, jmenovitě v Čechách, intenzita ozbrojené činnosti byla podstatně vyšší, a to hlavně tehdy, když šlo o boj mezi středo-evropskými mocnostmi. Až do poloviny 19. století nejsou české země strategickým cílem a zůstávají především důležitým prostorem přesunů mezi hlavními strategickými směry a oblastmi (Suvorov, Kutuzov). Významná bitva u Slavkova je právě proto výjimečnou. V důsledku působení různých vlivů vojenské i politické povahy se odehrála právě na spojnici mezi oběma hlavními středoevropskými směry.

Navrotí tomu ve válce prusko-rakouské r. 1866, kdy šlo o získání rozhodujícího vlivu ve střední Evropě, o boj mezi největšími v té době středoevropskými mocnostmi, mají české země jako spojovací prostor zcela mimořádný strategický význam, a proto se také staly centrem ozbrojeného úsilí obou stran.

Zamysleme se nyní nad tím, zda tento strategický význam čs. území zůstal zachován i v době obou světových válek.

Začátkem 20. století byla Evropa rozdělena do tří mocenských oblastí. Zápas o hegemonii v nich byl v podstatě vyřešen. Vzhledem ke geografickému rozmístě-

ní tehdejších mocenských oblastí nemohla být strategická orientace jiná, než ve směru západ — východ a naopak. Rozhodující válčiště pak musela být zákonitě na styku těchto mocenských oblastí. 1. světová válka to nakonec potvrdila. Proto také i v této válce se čs. území nestalo dějištěm ozbrojeného zápasu. Celé území, hlavně pak Morava a Slovensko, bylo prostorem přesunu vojsk a transportů vojenského materiálu. Jinými slovy — i v průběhu první světové války hlavní strategický význam čs. území spočíval v jeho úloze spojovacího článku mezi jednotlivými směry strategických činností vojsk, především ve východní a jihovýchodní Evropě.

Obdobná situace se vytvořila při zahájení i v první polovině druhé světové války, ovšem s tím rozdílem, že postupně čs. území se stávalo prostorem ozbrojené činnosti. Již sama příprava k této válce dokázala, že pro fašistické Německo bylo ovládnutí Československa podmínkou k zahájení i vedení válečných tažení nejen na východní, ale i na ostatních frontách. Poslední fáze 2. světové války, kdy ke konečné porážce fašistických vojsk dochází na území Československa, dokumentovala měnící se význam tohoto prostoru ve velkých evropských konfliktech.

Ačkoliv hlavní strategická uskupení vedla rozhodující operace na známých směrech

— Moskva — Varšava — Berlín; Kyjev — Lvov — Krakov — Dráždany; Bukurešť — Budapešť — Vídeň;

— podél severního pobřeží na Hamburk; Paříž — Berlín; Strasburg — Mnichov — Linz — Vídeň;

tj. na směrech umožňujících rozvinutí milionových armád s ohromným množstvím techniky, přesto ke koncentraci strategické činnosti velkých vojenských uskupení dochází nakonec na území českých zemí.

Poslední fáze 2. světové války znovu potvrdila strategický význam čs. území jako důležitého spojovacího článku v ozbrojených střetnutích velkého formátu; současně však ukázala i některé nové důležité aspekty strategického charakteru.

Poslední fáze 2. světové války ukázala, že Karpaty, vyplňující podstatnou část Slovenska, oba rozhodující strategické směry rozděluje. Vojska bojující na Slovensku byla v podstatě po celou dobu trvání operací v r. 1944 a 1945 vojsky styku mezi oběma strategickými uskupeními. Naproti tomu prostor českých zemí se v konečné fázi války v r. 1945 stává prostorem strategické činnosti. V něm se spojují obě strategická uskupení ze severu i jihu k dokončení porážky posledního silného nepřátelského uskupení.

Pokusím se nyní konkretizovat zmíněné vojenskohistorické závěry na současnost a ujasnit, zda strategický význam čs. území se změnil či nikoli. Abych tak mohl učinit, povím si napřed některých nových faktorů.

Především je to skutečnost, že po druhé světové válce přestalo existovat dřívější vojenskopolitické uskupení Evropy tří mocenských oblastí. Místo nich existují dvě mezinárodní koalice, reprezentované v západní polovině Evropy paktem NATO, ve východní polovině obranných společenství států Varšavské smlouvy. Boj mezi těmito koalicemi, ačkoli se nevede v současné době vojenskými prostředky, často nabývá formy ohrožování a krizí. Rozsáhle se v něm uplatňují ideologické, diplomatické, ekonomické a vědeckotechnické formy zápolení. Rozdělení Evropy do dvou antagonistických mocenských oblastí a formy zápolení mezi nimi je nutné považovat za určující činitele nejen pro změny v mezinárodních vztazích, ale i pro změny ve strategickém postavení jednotlivých evropských států.

Důkaz nacházíme v jedné z Leninových pouček o tom, že „... rozhodující vliv na charakter mezinárodních vztahů mají subjekty světové politiky, tj. velké státy.“

Vzhledem k ekonomické, vědeckotechnické a vojenské síle, za hlavní subjekty světové politiky v nynější etapě považujeme USA a SSSR. V současné době určují cesty války a míru. Význam a místo kteréhokoli válečného konfliktu v mezinárodních otázkách neurčujeme tudíž jen geografickou polohou a rozsahem území, ale hlavně tím, do jaké míry se tohoto území týkají zájmy světových velmocí.

Zmíněná fakta zákonitě ovlivňují strategické postavení ČSSR. Jej území leží na důležité křižovatce evropského společenského pohybu (to samo o sobě vyvolává zájem evropských mocností o tento prostor), je zároveň i částí styčné plochy mezi dvěma antagonistickými vojenskopolitickými seskupeními v Evropě. Je tedy oblastí přímého zájmu nejen států Varšavské smlouvy, ale i členských států NATO, jmenovitě NSR, nejmocnějšího evropského státu NATO.

Toto tvrzení dokumentuje několik konkrétních údajů. Svou plochou 127 869 km² a svými 14 milióny 250 tisíc obyvateli se řadí ČSSR mezi evropské státy střední velikosti. Typickým znakem území je protáhlý tvar v rovnoběžkovém směru (délka 760 km, maximální šířka 280 km v Čechách, minimální šířka 80 km na Slovensku); vzhledem k tomu státní hranice měří 3 472 km. Již tato čísla ukazují, že ČSSR zřejmě nemůže být subjektem evropské politiky, že nemůže rozhodujícím způsobem usměrňovat vývoj mezinárodních vztahů na evropském kontinentě; to však v žádném případě neznamená, že na mezinárodní vztahy je bez jakéhokoli vlivu. Její vliv — a tím současně i její strategický význam — vyplývá právě z onoho protáhlého tvaru území, který je příčinou, že v současném politickém uspořádání Evropy má ČSSR šest sousedů, z nichž NDR, PLR, SSSR a MLR jsou členy Varšavské koalice, Rakousko je neutrálním státem a NSR je členem NATO.

350 km státní hranice s NSR není pouze hranicí se sousedním státem, ale je současně hranicí s nejsilnějším evropským státem NATO a zároveň i částí styčné linie mezi dvěma vojenskopolitickými koalicemi. Z vojensko geografického hlediska jde o přirozenou hranici, vhodnou k vedení aktivní obrany, ale i ke skrytému rozvinutí silných úderných operačních uskupení vojsk.

570 km státní hranice s neutrálním Rakouskem je určité (kromě jiného) důležitým činitelem stability rakouské neutrality i ovlivňujícím prvkem ve strategickém postavení ČSSR. Československo nejen v jistém smyslu střeží neutralitu Rakouska, ale zároveň jakékoli porušení rakouské neutrality ze strany NATO nebo vnitřními rakouskými silami by se zákonitě odrazilo na strategickém postavení ČSSR.

Zbývajících 2 546 km státní hranice je bezesporu spojenecká linie, která vzhledem ke značnému počtu různých komunikačních spojů je důležitým faktorem nejen pro mezinárodní dopravu a obchod, ale i pro vojenskostrategická opatření. Zkušenosti Československa z roku 1938 jasně dokumentují, jak obtížné bylo zabezpečit ochranu tak dlouhé státní hranice silami a prostředky, jimiž ČSR disponovala v tehdejší politickém uspořádání střední Evropy. Před vypuknutím druhé světové války, po okupaci Rakouska hitlerovskými Němci, měla ČSR pouze 4 sousedy, avšak s výjimkou krátkého úseku státní hranice s Rumunskem byla čs. státní hranice na všech ostatních úsecích bezprostředně ohrožena. V současné době více jak 2/3 státní hranice ČSSR jsou spolehlivě zabez-

pečeny členstvím v koalici států Varšavské smlouvy, zatímco bezprostředně ohrožena je zhruba 1/10 státní hranice.

Tato skutečnost je jedním z nových rysů strategického postavení ČSSR.

A nejen to. Čs. území je současně i částí nejdůležitějšího evropského válečného, na němž jsou rozvinuty a ve vysoké bojové pohotovosti připraveny ozbrojené síly prvního strategického sledu obou koalic. Jakékoli ozbrojené střetnutí mezi silami těchto koalic by se samozřejmě od prvních minut dotýkalo bezprostředně i čs. území, a to především proto, že čs. ozbrojené síly jsou součástí prvního strategického sledu států Varšavské smlouvy. Rozloha, členitost a pokrytost čs. území nedávají sice předpoklady pro činnost velkých operačních svazů strategického určení. To ovšem neznamená, že toto území netvoří významnou základnu, neboť

— jednak vyplňuje prostor mezi západní částí hranice SSSR a jižní částí NSR, — jednak (vzhledem ke geografickému profilu, surovinovým zdrojům a průmyslovým rajonům — jmenovitě na území českých zemí) je výhodným nástupovým prostorem a materiálním základem pro operace ve směru „východ — západ“ a současně vhodným prostorem k vedení úspěšné obranné činnosti.

Pro tyto své strategické rysy čs. území zákonitě stojí v popředí zájmu NATO.

Ve srovnání s historickými zkušenostmi nelze tedy již počítat s tím, že by čs. území mohlo zůstat stranou přímé bojové činnosti, že by i v příští možné válce představovalo výhradně spojovací článek mezi strategickým směrem Berlín — Paříž a podunajským směrem. Úlohu spojovacího článku by čs. území sice plnilo, ovšem nikoli s omezeným cílem ke strategickým přesunům, ale s rozhodným cílem spojení ozbrojeného úsilí mezi severní a jižní skupinou ozbrojených sil států Varšavské smlouvy.

To je další, již druhý nový aspekt strategického významu čs. území na válečném.

Třetí aspekt, dokumentující novou kvalitu strategického významu ČSSR v současnosti, vyplývá ze stručného zhodnocení strategických prostorů a strategických směrů na západním evropském válečném, jehož součástí je i čs. území.

Pod pojmem „strategický prostor“ rozumíme relativně uzavřené území — část válečného nebo strategického směru — jež má důležitý politický, ekonomický, vojenský i geografický význam a zahrnuje strategické objekty různé důležitosti a charakteru. Pro pozemní strategické prostory jsou charakteristické: uskupení pozemních a vzdušných ozbrojených sil, raketové zá-

kladny, průmyslové rajóny, politická centra, komunikační uzly. Existence a poloha strategických prostorů určuje do značné míry strategické úkoly na válčišti; existence a poloha strategických objektů, strategických a operačních směrů určuje pak do značné míry způsob a postup řešení strategických úkolů.

Z kapitalistické části Evropy je v bezprostředním sousedství ČSSR strategický prostor NSR (jmenovitě jižní polovina NSR) a neutrální Rakousko. V další hloubce válčiště má určitý vztah ke geografické poloze ČSSR i strategický prostor Francie (jmenovitě východní a jihovýchodní část) a neutrální Švýcarsko.

Rozhodující vztah k čs. území má strategický prostor NSR, který je z operačně strategického hlediska komplexně a intenzivně budován. Je hlavním prostorem k rozvinutí pozemních a vzdušných sil NATO v Evropě, kde jsou koncentrována i důležitá politickoadministrativní, hospodářská a vojenská centra a objekty.

Zhruba polovina lidských, materiálových i ostatních zdrojů a kapacit je v jižní polovině NSR, která sousedí přímo se západní částí čs. území. Např. ve zbrojním průmyslu je to zhruba 50 % hlavních vědeckých závodů jaderného průmyslu, asi 40 % hlavních závodů na výrobu tanků a obrněných vozidel a zhruba 55 – 60 % leteckého raketového průmyslu.

Území Rakouska a Švýcarska, ačkoli zdaleka nemají takový strategický význam jako NSR, ovlivňují strategické postavení ČSSR především proto, že jde o neutrální státy. Jmenovitě udržení neutrality Rakouska dává možnost v ještě větší míře omezit síly a prostředky, nutné k zabezpečení tohoto úseku čs. státních hranic. Jakékoli porušení neutrality Rakouska by naopak situaci ČSSR (a samozřejmě částečně i situaci varšavské koalice) zkomplikovalo.

Vzhledem ke geografickým podmínkám a rozmístění strategických objektů ve zmíněných územích, jsou pro činnost vojsk tři nejdůležitější směry:

- přímořský, ze severní části NDR, přes Holandsko a Belgie do sz. Francie;
- střední, ve směru Berlín — Paříž;
- Praha — Nancy, jižní polovinou NSR do východní Francie.

Bezprostřední vztah ke strategické poloze ČSSR má směr Berlín — Paříž a Praha — Nancy. Směr Berlín — Paříž je na západoevropském válčišti nejdůležitější jak pro vedení války jaderné, tak i konvenční. Ačkoli z čs. území nevychází, má k němu bezprostřední vztah. Sousedí se směrem Praha — Nancy, umožňuje nejkratší a vzhledem k terénu nejpříznivější přístup k nejdůležitějším politickým, economic-

kým a vojenským objektům NATO, zejména v Poruří, v prostoru Frankfurt — Mannheim, v Sársku, Holandsku, Belgii a Francii. Rozbití operačních uskupení NATO na tomto směru a ovládnutí severní poloviny NSR by znamenalo nejen podstatné oslabení NATO, ale současně výrazné ovlivnění operací na směru Praha — Nancy.

Směr Praha — Nancy je pásmo terénu, široké 230–280 km a hluboké asi 500 km, s důležitými průmyslovými rajóny a komunikačními uzly (Nürnberg, München, Stuttgart, Karlsruhe, lotrinský průmyslový prostor). Má dva základní operační směry: pražsko-sárský a přálský. Protože jde o pásmo, jehož přirozený začátek je na čs. pohraničních hřbetech Českého Lesa a Šumavy a jehož přirozeným zádem je prostor Čech, a protože obsahuje podstatnou část jižní poloviny NSR, považujeme směr Praha — Nancy za směrem operačně strategického významu, který má bezprostřední vztah ke strategické poloze ČSSR a určitý vztah k území neutrálního Rakouska a Švýcarska. Ve srovnání se směrem Berlín — Paříž je jeho délka k západním hranicím NSR větší, terénní podmínky obtížnější a kapacita nižší. Vzhledem k tomu je ve vztahu ke směru Berlín — Paříž hodnotíme jako směr pomocný. To ovšem nevylučuje, že bychom na něj nemohli (podle vývoje situace) přenést rozhodující strategické úsilí.

Zhodnocení strategického postavení ČSSR by však nebylo úplné, kdyby opomíjelo tu část západního válčiště, na níž se rozkládají státy socialistického tábora. Z hlediska politického uspořádání této poloviny Evropy, geografické charakteristiky tohoto prostoru a na základě dostupných informací o možných strategických záměrech NATO, můžeme označit tyto strategické prostory: NDR se specifickým objektem Západní Berlín, ČSSR, Rakousko a PLR.

Skutečnost, že politické vedení NSR si stále osobuje právo být jediným představitelem německého národa (tj. i obyvatel NDR) a že Západní Berlín — v němž jsou umístěna vojska tří států NATO — považuje za součást NSR, dokazuje, že v tomto prostoru více než v kterémkoli jiném ve střední Evropě může docházet ke krizovým stavům, jejichž průběh by přímo ovlivňoval i vývoj událostí v ČSSR a bezprostředně se dotýkal jejich zájmů.

Z hlediska NATO je území ČSSR korydorem, který hluboko proniká do uskupení států Varšavské smlouvy a otevírá jim cestu k průmyslovým centrům PLR i do uherkých nížin, eventuálně až do Rumunska.

Ovládnutím Rakouska vojsky NATO, popřípadě již zrušením statutu trvalé neutra-

lity a politickým zavláčením Rakouska do sféry NATO, by bylo ohroženo hlavní uskupení států Varšavské smlouvy z jihu, otevřena cesta přes moravské roviny na sever a přes MLR na východ a Balkán. Není vyloučeno, že území Rakouska spolu s česko-moravským prostorem může představovat ve strategických plánech NATO jeden strategický prostor.

Území PLR, chráněné ze severu mořem a z jihu Karpaty, poskytuje široký prostor k rozvinutí činnosti velkých strategických uskupení proti hlavní síle socialistického tábora tj. SSSR.

Vzhledem k těmto strategickým prostorům a charakteristice terénu ve střední a východní Evropě, můžeme vytyčit v této části válčisti tyto nejpravděpodobnější zájmové směry strategické činnosti NATO:

- přímořský, ze severní části NSR do pobaltských republik SSSR;
- Hannover, Berlín, Warszawa, Moskva;

- Fulda, Leipzig, Wrocław, Krakow;
- Nürnberg, Plzeň, Ostrava;
- München, Wien, Budapest.

Klasifikace pravděpodobných strategických prostorů a zájmových směrů z hlediska NATO znovu potvrzuje specifiku strategického významu ČSSR pro Varšavskou koalici. Ačkoli území NDR má pro činnost velkých operačních svazů výhodnější podmínky než ČSSR a ačkoli v plánech NATO je jistě počítáno s možností působení na německé obyvatelstvo NDR, přesto čs. území (a především západní polovina) zůstává prostorem mimořádně strategické důležitosti, a to nejen k vedení vojenských operací k dosažení bližších strategických plánů NATO, ale i různých politických a diplomatických zásahů.

K potvrzení oprávněnosti tohoto názoru jistě poslouží alespoň stručná charakteristika zmíněných pravděpodobných zájmových směrů NATO, které mají bezprostřední vztah k čs. území.

Směr Fulda, Leipzig, Wrocław, Krakow vede ekonomicky nejvýznamnějšími oblastmi NDR. Úspěšné vedení operací na tomto směru by napomohlo k ovládnutí česko-moravskému prostoru ze severu a k proniknutí do nejprůmyslovějších oblastí v jižním Polsku.

Směr Nürnberg, Plzeň, Ostrava prochází politicky, ekonomicky i komunikačně nejvýznamnějšími prostory západní poloviny ČSSR. Proniknutí na tomto směru by vytvořilo výhodné podmínky k dalšímu ovládnutí nejprůmyslovějších částí PLR a MLR.

Směr München, Wien, Budapest (s odbočkou Bratislava, Košice) je v současné době eliminován neutralitou Rakouska, a proto jeho význam je přímo závislý na respektování nebo porušení této neutrality. Vedení operací na tomto směru by napomáhalo k ovládnutí západní poloviny ČSSR z jihu a vytvářelo by podmínky k pronikání na Slovensko a do MLR.

Z této charakteristiky vyplývá, že

- směry Fulda, Leipzig, Wrocław na severu a München, Wien na jihu hodnotíme jako směry operačně strategického významu, neboť oboustranně obkličují západní polovinu ČSSR s důležitým ekonomickým a vojenským potenciálem strategických rozměrů;

- směry přes čs. území a Rakousko k západním hranicím SSSR jsou kratší než směr Berlín, Warszawa; to je vojensky mimořádně důležitý fakt, který může podstatně ovlivňovat strategické plány NATO;

- směry přes čs. území a Rakousko geograficky na sebe navazují; to může bezprostředně ovlivňovat postoj NATO k neutralitě Rakouska.

Území ČSSR má tedy zřejmě své místo ve strategických plánech NATO a bude proto předmětem jeho stálého zájmu jak vojenského, tak i politického. Tento závěr současně potvrzuje třetí aspekt o nové kvalitě strategického postavení ČSSR v dnešním politickém uspořádání této části Evropy. Z hlediska států Varšavské smlouvy spočívá strategický význam čs. území hlavně v tom, že vyplňuje prostor mezi západní hranicí SSSR a jižní částí NSR, umožňuje přesuny sil a prostředků z východní Evropy do centrálních částí západoevropského válčisti, je vhodným nástupovým prostorem k zahájení rozhodných operací i přirozeným prostorem k vedení obranných operací, střeží neutralitu Rakouska.

Strategický význam čs. území v období 2. světové války a jmenovitě po ní — vzhledem k současnému vojenskopolitickému uspořádání Evropy — má vzrůstající tendenci. Nelze jej přeceňovat, nelze jej však v žádném případě nedoceňovat. Naopak, realistické zhodnocení tohoto významu ze všech jeho stránek si vynucuje další posilování čs. prostoru v politickém a ekonomickém smyslu i z hlediska přípravy k obraně (příprava válčisti a příprava obyvatelstva), a to nejen v československých, ale i v koaličních opatřeních.